

Kövér lányok, aranyrudak, habos torták

■ Balázs Anna: Az angyal-
arcú lány; A családban ma-
rad (Szépirodalmi, 591 és 393
old.)

Balázs Anna mesél. Mesél ha-
bostortát faló kövér lányokról, ne-
héz aranyrudakról, paszulykaró
személyzetekről, angyalarcú ördögökről, szatírokról, gyermek-
megtagadókról. Mesél elkalauzo-
nak párizsi szegénységbe meg pesti
gazdaságba, és fordítva: bepillant-
tani engednek a budapesti kishi-
vatnokok életébe és a párizsi lu-
xuslakás szentélyébe. Színterei ép-
pen annyira csaponganak, mint
időterei. A történetek tegnapiak
és tegnap, ma és holnap játszód-
nak. Első szerelem a bombázás
alatt, beházasodás a hatvanas évek-
ben, karrier a személyi kultusz
idején, és a minden időt átszövő
félelem. Balázs Annát sokféle so-
dorta a sorsa. Tolla hűbő vág.
Hangsúlyoz és súlyoz: a magánta-
nító Cselényit több generáción át
szemléli, a segíten levő turbékoló
házaspárt percek alatt elintézi. Le-
teszi a voksát. Érezte, hogy job-
ban szereti azt, aki gyűjt, mint aki
herdál. Kár, hogy történetéből
olykor csak portré kerekedik. Más-
kor lányregény ízü mese.

★

Mese a gyilkosról, aki gyermek-
kori kudarcméhenyének hatására, ki-
sebségi komplexusból gyilkos; a
nagy katonáról, aki azt képzeli,
akkora és olyan erős, hogy sem-
milyen veszély nem fenyegeti;
portré a törekvő lakatosról; szel-
mes gyerekekről, akiknek kitarása
és gyűjtőgető életmódja — lám —
megértte. Balázs Anna tolla elköte-
lezte magát a jósnaknak, a szor-
galomnak, a tiszta érzéseknek, a be-
osztóan takarékos életmódnak.
Mindkét novelláskötetet áthatja
szigorú erkölcsi, morális hite. Ahol
a hit nemcsak direkt tanulsággal,
de ironiával is ötvöződik, mint *A
családban marad* címűjében, ott
hiteles; ahol viszont túl komolyan
veszi, mint *Az angyalarcú lány*
esetében, ott életszerűtlenné sápad.
Ha szájunkba rágjuk: ez tiszta,
emez meg züllött, csak azért is a
züllötlet szimpatizálunk. Főként, ha
a mi mértékeink mások.

Balázs Anna figurái nők.
Ha mégis férfiak — női szemzög-
ből megközelítve látjuk őket. Köny-
vel vissza-visszatérő figurája az ön-
magát pénzért árusító, hegyes mel-
lét előretoló, kacér teremtés, túsar-
kú topánban, bodorított hajjal. Az
ilyennek az a lényeg, hogy csuda-
klassz ruhában járjon, jól kajáljon
és pezsgőt igyon. Az írónak mind-
egy, hogy a hegyes mellű honnan
érkezett: jó vagy rossz családból,
kispénzü anyától vagy árvaságból —
aki ilyen, az nem akar dolgozni.
És fordítva: aki nem akar dolgozni,
az ilyen. Pedig a szorgalmas
munka, a házasság, a gyermekál-
lás — mint Balázs Anna más, pél-

damutató novellájában — kiérde-
melné a jutalmát. De a hegyes
mellű csak a pillanatra gondol.
Vállalkozása többnyire kudarcba
fullad, de nem vesztí el a kedvét.
Gyanús, hogy azért, mert az író
példái sem vonzóbbak ennél a le-
hetőségnél. A szoba-konyha álom,
a szülőszerető, hálgyos szemű
tisztesség, a kelengyegyűjtés nem
kecségetnek jobb sorsral, mint a
napról napra élés. Legfőképpen —
kifelé — elfogadhatóbbal. Ezekből
a nők közül éppen az marad ki, ami-
ért élniük kellene. Talán valami
hivatástudatfélé.

Az angyalarcú lány figurái vég-
letes jelleműek. Jók és rosszak,
szerények és karrieristák, züllöttek
és tisztességesek. A történetek cí-
mei is hőmpolygó érzelmeiket je-
leznek: Éhség, Szenvedély, A roha-
nó asszony, Egy emberi arc, Gyű-
lölet. Csak hogy az embereket ál-
talában nem egyféle érzélem moti-
válja. Száz arcunk van, száz szerep-
ünk, minden időszakban más és
más álarcba bújkunk. A családban
marad című kötetében a figurák
kevésbé egyértelműek. Belső su-
gallatra döntenek. A környezet csak
színhely ahhoz, hogy a karrierista
még könyöklőbb, a szája még er-
kölcstelenebb, a kikapós asszony
még szerelmesebb színben tűnjön
fel. Ahol viszont a színhely be-
úszik a történetbe, ott kiteljesedik
az élet, s nemcsak kelleknek, de
fontos adalékok a kövér lányok
aranyrudak, habos torták, lakás-
bérleti szerződésnek.

★

Majd ezer oldal, tele vissza-viz-
szatéró álmokkal. Kétarcú szegén-
ység: kézzel fogható — a lányokért
robotoló Zsoszó; és megfoghatatlan
— a lelkileg deformált, idős
milliomost férjül vevő Emőké.
Kétarcú gazdagság: a nyomorúság-
ban egymásért élő szerelmespár,
és az árnyaktól rettegő Alainé.
Kár, hogy egyik-másik történetet
nem sikerült rövidebbre fogni. Ha
a cselekedetből kisűt a sors vagy a
sorsból a cselekedet, a novella már
abbahagyható. Különös, hogy bra-
vúrosan nyitott befejezések mel-
lett szürkülő felhőket, kibújó nap-
sugarakat, halvány szívdoobanás-
okat is találunk. Talán az író, túl-
csorduló szeretete az oka. Talán a
résztét.

Balázs Anna hőseinek kudarcra
nem tipikus. A szerencsésük sem
az. Különös a helyzetük, de csak
azért, mert szebb, jobb életre
vágynak, és rossz helyen keresik
hozzá az utat. Aki özönökre hal-
gat, közben érzi rosszul magát, aki
pedig a tudatára, az a végén eszmé-
lik: fiatal testét elhasználta az idő,
ayonszeretett lányai faképnél
hagyták, gazdag öreg férjét államo-
sították. Családásuk nem több egy
rossz életmód csodájénál, aminél
jobbát azonban az író sem kínál.

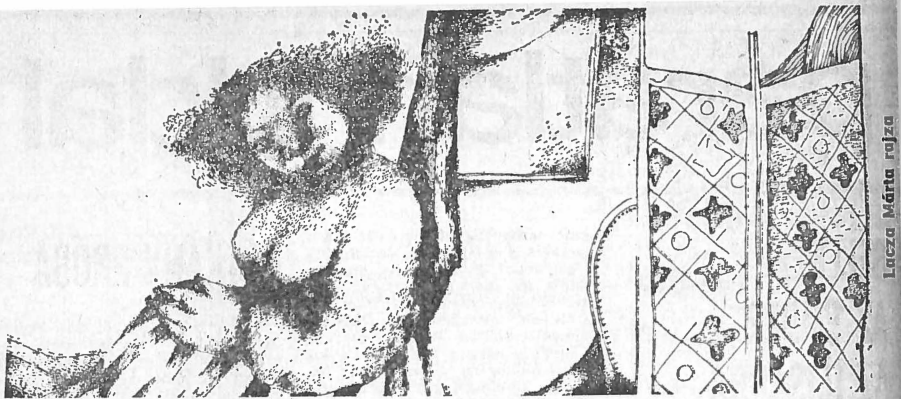
Magyar Judit

NÁDASDI ÉVA:

Nyári zsoltár, 1979

Szeretem idődet, házaat, házaat, teredet, karjaidat.
Ringasz engem, hogy meghalljam a szélzúgást, a távoli
tengert.

A páva tollai pompáznak: nyitódnak-csukódnak ereimben,
mert innom adtál, mikor magamnak semmim sem volt,
megettetted mindig tőle-éheződ, hazát adtál, kulcsolódást,
melyben orgonák hangján hallaluzájk a szerelem, s kis
jáncintok érintenek fényed oltalmazó derengésében.
Szemedben tükröződve, fényeidben élek már, mindörökkön,
levetkezve a hívott halál szorítását: gyönyöreinkben
páros fészek.
O, mi hazátlan bújdokolók, mosdatva egymást életre,
az életért,
tagadva a magány áttetsző, finoman megszőtt csapdait:
Szerelmem, köztünk már mindörökkön hidak. AHÍTALAK.

Lucia Márta rajza

„Penna-csaták” története

■ A magyar kritika évszáz-
adai (Szépirodalmi, 545 old.)

„Mit tanulhatunk, kritikusok vagy
olvasók, a magyar kritika évszáz-
adából?... Megtanulhatjuk az el-
méleti igényt, amely sokkal általá-
nosabban jellemzi a magyar kriti-
ka múltját, mint amennyire ezt el-
ismerik róla... a kritikai fogé-
konyságot ki lehet fejleszteni, ha
van miből, és el lehet sorvasztani,
még ha megvan is. A kritikai er-
kölcöt azonban csak példák nyo-
mán és gyakorlással lehet fenntar-
tani. Ennek a kritikai erkölcsnek
szép példáival is szolgálnak a ma-
gyar kritika elmúlt évszázadai.”

A magyar kritika évszázadai, az
MTA Irodalomtudományi Intézeté-
nek nagyszabású vállalkozása. Az
öt kötetre tervezett sorozat — Söt-
tér István szerkesztésében — az
első magyar kritikai antológia. Je-
lentősége abban rejlik, hogy nagy
példányszámban tesz közzé olyan
szövegeket, amelyek eddig csak a
kutatók számára voltak ismertek.
Szakmai mű tehát, mégis sokakra
tartozik.

A kötet írásai valójában nem a
szó köznap értelmében vett kriti-
kák. Sokkal inkább korabeli tudó-
sítások, művekről és szemléi mű-
helyekről. Olyan művelődéstörté-
neli dokumentumok, amelyeknek
történelmi forrásszerűtől van. Az
első kötet, *Rendszerek* címmel, idő-
ben három évszázadot fog át: a
kezdetektől a romantikáig. Az első
rész (Tarnai Andor munkája) a
szóbeliségtől az egyházi értelmiség
laicizálódásáig követi nyomon azt
a folyamatot, amelynek során a
magyar értelmiség kialakult. (A II.
században mindössze százötven-
két száz évszázad elít létezett!)
Ez a korszak a magyar kritikaírás
bölcsője is. A szemelvények Győn-
gyósi Gergely pálos rendtörténeté-
től Bod Péter Athenas-áig, a fel-
világosodás első magyar csírájáig
terjednek. A második rész (Csétri
Lajos összeállításában) a „világos-
ság korának” irodalomszemléletét
tárgyalja. A 18. század végén ez a
mindössze néhány évtizednyi idő-
szak a magyar szemlélet élet egyik
legfényesebb korszaka: elindítja
és meghatározza a magyar nyelvű
kultúra egész további fejlődésének.
Érdemnyei nélkül elképzelhetetle-
nek volna a reformkor kulturá-
lis vívmányai. Ez a korszak rakta
le az esztétikai szemlélet, a nyelv-
újítás, a magyar sajtó és az iro-
dalmi élet alapjait. Nyitánya egy
irodalmi évszám: Bessenyei György
1772-es fellépése; zenítő Kazinczy
Ferenc működése. (Az újabb kutá-
sok korábban teszik a felvilágo-
sodás magyar kezdetét: az 1760-as
évek.) A kötet Berzsenyi Dániel
kritikai munkásságával zárul. Ezek
az írások a magyarországi esztéti-
kai gondolkodás és irodalomelmé-
let összefoglalása, a magyar művelő-
dést folytatott harc páratlan doku-
mentumai.

A kritikai szöveggyűjtemény csak
a magyar irodalom történetével
együtt alkot igazi egységet. Hiszen

irodalom és kritika soha nem volt
elválasztható egymástól. A legna-
gyobb kritikus-egénységek maguk
az írók voltak: Csokonai, Batsányi,
Bessenyei, Kazinczy, Kölcsey, Ber-
zsenyi, Arany. Ez a tendencia a
20. században sem szűnik meg —
gondoljunk csak Babitsra vagy
Szerb Antalra —, mégis a 19. szá-
zad teremti meg a nagy kritikus-
egénységeket. (Bajza József, Pé-
terfy Jenő, Gyulai Pál.)

A magyar kritika mindig az iro-
dalom „mostohagyermeké” volt,
amely számos tévedéssel és bukta-
tóval teljesítette hivatását. Hol elő-
revívója volt az irodalomnak, hol
kerékkötője a fejlődésnek. „Van-
nak szerencsés irodalmak, amelyek
hálásak a kritikának, mivel az törté-
tet az új tehetségeknek, s elősegít-
tette nagy művek érvényesülését.
A mi irodalmunkban nem egy írói
meghasonlással, sőt írói pályák
megtorzításával találkozunk, s mi ta-
gadás, ezt nemegyszer lehet a kri-
tika számlájára írni.” Elgondolko-
zató tények sorakoznak Sötér Ist-
ván bevezetőjében: Csokonai fogad-
tatása, Kölcsey Berzsenyi-kritikája,
a Bánk bán elsikkadása, a Petőfi-
vel szembeni értetlenség. (A sor a
20. században is folytatható, töb-
bök között Ady és József Attila ne-
vével.) Ezek a tévedések önvizsgá-
latra kényszerítettek: feladta ma-
gaslatán áll-e a kritika napjainkban?
Nem követ-e el hasonló téve-
déseket, mint az elődök? Előreví-
vója-e a fejlődésnek, bábjára-e írói
életműveknek? Egyáltalán milyen a
jó kritikus? Erre Móróc Zsigmond
hasonlatát érdemes idéznünk: „A
jó kritikus méh; neki nem a fel-
lának a leglényesebb szerve; a nuk-
leus a célja, hogy meg a haszonlatlan
virágokból is mézet gyűjtsön az
egész nemzet számára. A darázs?
Ez hasonlít a méhhez... de annyi
célja van, hogy maga megéljen...
s nincs kétségbenes fullánkjától
sem ember, sem állat. A mi iro-
dalmunkban is sok a darázs, de
vannak, voltak méheink is; a kriti-
ka mezején is.”

Kritikai közéletünkön egy bizto-
san állítható: az, hogy létezik. Eny-
nyivel előbbre jutottunk Bessenyei
György óhaja óta, aki a maga ko-
rában, a felvilágosodás közében,
„penna-csatára” vágott: Ah, bár-
csak elérhetném, hogy tíz vagy húsz
megsértett magyar író ellenem tá-
madna! Mihent az írók nyomtatás-
ban egész nemzet előtt elkezdte
nek egymással vetélkedni, azonnal
megindul a szép elmélkedés...”

A ma kritikus nem lehet meg
az elődök ismerete nélkül. Ezért is
fontos vállalkozás A magyar kriti-
ka évszázadai. Nemcsak művelődés-
történeti jelentőségű dokumentum,
hanem összegező számvetés, amely
a mai kritika helyzetét és feladatát
is segít tisztázni. Ez a kötet — és
remélhetőleg a többi is — olyan
alapkönyv, amely minden gyakor-
ló kritikus és irodalomtörténész
számára kötelező olvasmány.

Ézsias Erzsébet

Egy giccscsírónó rögös útja

Mikor szemére vetették, hogy
giccseket ír, Hedvig Courth-
Mahler mindig így válaszolt:
„Akkor mi hát az úgynevezett
élet? A legjobban akkor ne-
vetnének ki, ha saját sorso-
mat írnám le...”

Nemrég volt halálának har-
mincadik évfordulója. Egy pa-
rasztlány törvénytelen gyer-
mekként született 1887-ben,
Németországban. (Regényeiben
a hősnők gyakran rejtélyes
származásúak, illetve „zabl-
gyerekek”) Apja katona volt,
de még a kislány születése
előtt meghalt. A kis Hedviget
idegenek nevelték (árvaház-
és lenclenclum). Csak tizen-
két éves koráig járt iskolába,
attól kezdve idős hölgyek fel-
olvasójaként kereste kenyerét.
Itt kerültek kezébe a későbbi
bestsellerek mintái, a korabeli
„jobb körök viselt dolgai”
megnéző lektűrök. Aztán el-
árulástól lett, és éjszakánként
elbeszélések írt, elárasztva
velük a szerkesztősejteket. Az
első komolyabb honoráriu-
mokról valóra válthatta régi
vágát: hűszerves fejfel férjhez
ment Fritz Courths dekorátor-
hoz. Az első években csak
kiszáradtak: a férj gyakran
volt állástalan. Hedvig két ki-
slányt szült, és ontotta a ké-
ziratokat: első regényeit éje-
lente írta a konyhasztálnál.
Videki lapoknak adta el őket
garasokért, közben a biztosabb
keresetet adó kézimunkázást is
folytatta, így foltozta a ca-
saládi költségvetést. Berlinbe
költöztek. Végre feltűnt egy
kiadó — korabeli kapitalista
cápa —, aki szerződést aján-
lott fel: Courths-Mahler asz-
szony tíz kemény éven át
évente három regényt írt ne-
ki, száz-száz márkáért, le-
mondva a szerzői jogokról.
Hedvig ráállt, és éveken át,
gyakran éhezve írta a regé-
nyeket, melyek révén a ra-
vasz kiadó, Tändler, milliomm
lett.

1912 után pályája felívelt,
legálábbis anyagiilag. Mire
meggazdagodott, jött az első
világháború utáni nagy vál-
ság, semmiük nem maradt. De
Hedvig ismét talpra állította
családját. Ekkor jelent meg a
Vörös rózsák, a Kékszakáll, az
Erika és több tucat hasonló
mű. A húszas években ért
szerzőjük a világhír — és az
anyagi siker — csúcspontjára.

A Harmadik Birodalom min-
dent megített, hogy a „giccscs-
írónót” a maga oldalára állít-
sa, édesegge. Hedvig asszony
kerekén és következetesen
megtagadta az együttműködés
minden formáját. Inkább tel-
j-en lemondott az íráról, ez
számára valóban csapás lehe-
tett, hiszen az írás volt min-
dene. Komoly kelemetlensé-
gekben volt része, de megértte
a jobb időket. A felszabadulás
után aztán ismét írni kezdett,
és könyveit újra feltűntek az
NSZK könyvesboltjaiban. Aján-
k ismerték, állították: Hedvig asz-
szony tudatában volt több mint
kétszáz regénye valódi „érté-
kének”, mégis úgy vélte: jót
tesz az olvasókkal, ha szép
emberek könnyes kalandjairól
ír nekik — hadd álmódjál
önnön életüket is ilyen szép-
nek.

Nemere István